

9. Замість висновків

Цілком зрозуміло, що давати будь-які висновки щодо ідеології ОУН з наміром розставити крапки над "і" було б у сучасних умовах марною справою. Йтиметься лише про певні узагальнення, в основі яких — сучасний стан знання про ОУН.

Вихідне положення можна було б сформулювати так: Організація українських націоналістів є невід'ємною частиною української історії й незалежно від політичних уподобань і поглядів її критиків чи апологетів посідає власне місце в цій історії. Ігнорувати або заперечувати це місце, підносити чи абсолютизувати саму ОУН не має наукового сенсу і, гадаємо, колись не матиме сенсу громадського.

Водночас із-за певної суспільної знервованості довкола цієї проблеми варто пам'ятати, що вона не перебуває у суто науковому полі. Та обставина, що для "оцінки діяльності ОУН—УПА" створено комісію під егідою законодавчого органу держави, свідчить, з одного боку, про надмірну політизованість проблеми і неготовність суспільства до зваженої дискусії, з іншого — про наявність соціального замовлення, яке мають виконати фахові історики, що не може не вплинути на пізнавальну ситуацію. Останні, перебуваючи під впливом "реабілітаційного синдрому" чи під тиском настроїв певного сектору українського суспільства, подекуди вдаються до прихованої або явної апології ОУН та УПА (зусилля тих, хто наважується на повторення примітивних пропагандистських стереотипів радянського зразка, не так помітні). Намагання подолати ідеологічні шаблони радянських часів іноді перетворюється або на реставрацію партійної історіографії ОУН, або на створення власних апологетичних шаблонів.

З іншого боку, спроби знайти "золоту середину" в інтерпретаціях історії ОУН та УПА призводять до того, що науковці, які прагнуть дотримуватися відстороненої позиції, опиняються під вогнем критики як прихильників націоналістичного руху, так і його непримиренних опонентів, критики, яка явно виходить за межі наукового дискурсу, є упередженою й ідеологічно запрограмованою⁹¹.

ОУН у різних її іпостасях належала до тієї частини політичного спектру українського суспільства, яка абсолютною цінністю і метою свого існування вважала українську націю та українську державність. Тут є точки дотику з багатьма іншими ідеологіями й рухами, в яких це

завдання (можливо, в іншому політичному чи ціннісному контексті) також було пріоритетом. Відмінність від інших спрямувань українського націоналізму та інших ідеологій полягала у способі сприйняття дійсності й методах її перетворення. У цьому сенсі ОУН ідеологічно, принаймні на початках свого існування, належала до праворадикальних рухів, орієнтованих на творення держав з тоталітарним політичним ладом. Упродовж існування ОУН її ідеологія еволюціонувала в бік демократизації її політичних принципів і, частково, наближення їх до загальнолюдських цінностей, їхньої гармонізації з інтересами нації. Навіть те спрямування ОУН, яке найдовше дотримувалося принципів революційної ортодоксії, своєрідної екстремальної політичної релігії зразка 1930-х років, після перенесення діяльності в незалежну Україну мало переглянути деякі базові компоненти своїх світоглядних та ідеологічних конструкцій саме в дусі демократичних принципів.

Ідеологічні й світоглядні засади діяльності ОУН формувалися і змінювалися не в інтелектуальному вакуумі. В них абсорбовано як власний досвід національного руху ХІХ—ХХ ст., так і певну частину інтелектуально-політичного доробку європейської історії. ОУН не можна представляти як приклад аномальності власне української історії: ті аспекти ідеології і практики цього руху, які сприймаються як аномальні, можна знайти в історії усіх країн і націй — як тих, що претендують на статус передових, так і тих, що за нього змагаються.

Історія ОУН, незалежно від її інтерпретацій, — це історія одного з відгалужень українського націоналізму — багатоаспектного, багатофункціонального, поліморфного явища, яке справило і справляє безпосередній та опосередкований вплив практично на всі ділянки суспільного життя України упродовж щонайменше півтора століття. Виникнення й еволюція ОУН з її ідеологією і політичною практикою цілком логічно вписується не лише в контекст національної історії, а й у загальносвітовий контекст, в історію радикальних національних (чи націоналістичних) рухів. Саме виходячи з цих засновків, беручи до уваги конкретне історичне тло, можна з певною мірою адекватності усвідомити суть, характер і особливості цього історичного явища.